

povezivanje samostalnog ličnog rada zemljičaradnika u sistem samoupravnog udruženog rada*

edvard kardelj

3 članci

—> Sama činjenica da individualni poljoprivredni proizvođači, to jest zemljičari raspolažu sa preko 80% ukupnih obradivih površina govori o tome kolika je uloga i značaj ličnog rada u poljoprivredi. Pošto još dugo vremena veliki procenat obradivih površina neće biti direktno uključen u krupnu socijalističku poljoprivredu naše socijalističko društvo je dužno i prema sopstvenoj ekonomici, a pre svega prema radnim ljudima koji rade na toj zemlji da preduzme sve što je moguće kako bi se i njihova produktivnost rada koliko je to moguće podizala. A to je moguće postići samo njihovim povezivanjem i sve »totalnijom« kooperacijom sa socijalističkim sektorom udruženog rada. U tome se izražava i proces podružljavanja poljoprivredne proizvodnje bez nasilnog uništavanja seljačke svojine. Sve što se u tom pogledu preduzima danas i što će se činiti i udubučće treba da se čini tako i da bude usmjereno tome da se zemljičari ekonomski povezuju i uključuju u jedinstven proces samoupravnog udruženog rada, na bazi ustavnih načela o samostalnom ličnom radu i njihove razrade u Zakonu o udruženom radu.

Pri tome je bitno da taj proces zahvati sve seljake, a ne samo one koje odaberu organizatori socijalističke kooperacije, to jest ne samo one seljake koji odgovaraju usko shvaćenim trenutnim ekonomskim interesima tih organizatora. Upravo zato zadruge i slični oblici organizovanja samih seljaka i dalje ostaju nezamenljiv faktor socijalističkog preobražaja sela i poljoprivrede. Naravno, isti značaj imaju i osnovne i radne organizacije udruženog rada za kooperaciju u poljoprivredno-industrijskim kombinatima, pod uslovom da su zasnovane na istim načelima i istim dohodovnim odnosima u kooperaciji kao i zadruge.

Istorijski posmatrano, privatnosopstveničko seljačko gazdinstvo kao vodeći i odlučujući nosilac poljoprivredne proizvodnje, nema budućnosti, i to upravo zbog svoje ograničene mogućnosti u pogledu raz-

* Odlomak iz knjige: **Slobodni udruženi rad**, brionske diskusije. Beograd, Radnička štampa, 1978, str. 204—217.

voja produktivnosti rada. Iluzija je misliti da se može sačuvati, dalje održavati i razvijati izolovano klasično seljačko gazdinstvo, koje je nesposobno da ozbiljnije poveća produktivnost rada svojih članova, a time i da poboljša njihove životne uslove. Naprotiv, produžavanjem životarenja takvog izolovanog seljačkog gazdinstva produbljuje se siromaštvo seljaka i time podstiče sve brže bežanje mladih ljudi sa sela. Gajiti iluzije u odnosu na klasično seljačko gazdinstvo značilo bi, u stvari, seljaka društveno zapostavljati i dovoditi ga u neravnopravan položaj sa drugim radnim ljudima i odvajati ga od progresivnih rezultata razvitka proizvodnih snaga našeg društva. Istovremeno, i sam seljak vrlo dobro zna da povezivanje njegovog rada i nije samo društvena potreba, nego pre svega njegov sopstveni ekonomski interes. Seljak, u stvari, zna da bez udruživanja i kooperacije ne može ekonomski da opstane, niti će moći dugo da odoleva trendovima koje nameće moderna tehnologija razvoju poljoprivredne proizvodnje, njenoj opremljenosti i načinu rada.

Polazna tačka povezivanja samostalnog ličnog rada individualnih poljoprivrednih proizvođača u sistem samoupravnog udruženog rada je njihov, Ustavom i Zakonom o udruženom radu, jasno i precizno definisan društveno-ekonomski položaj. U tom pogledu naše socijalističko samoupravno društvo se već poodavno opredelilo za rešenje po kome individualni poljoprivredni proizvođači i članovi njihovih domaćinstava koji se bave poljoprivredom imaju, na osnovu svog ličnog rada, u načelu sličan društveno-ekonomski položaj i u osnovi ista prava i obaveze u pogledu svoga rada kao i radnici u udruženom radu koji rade sredstvima za proizvodnju u društvenoj svojini. A takvo opredeljenje izraženo je i u novom Ustavu i u Zakonu o udruženom radu.

Ustavna načela i zakonske odredbe o udruživanju zemljoradnika definisani su tako da se ni u kom vidu i ni u kom slučaju ne može steći utisak da ma ko u društvu ili društvo u celini ima nekakav neprijateljski ili sumnjičav odnos prema zemljoradnicima, da neko želi da ih prisiljava na kolektivizaciju i tome slično. Uostalom, takav odnos prema zemljoradnicima za naše socijalističko društvo uvek je bio neprihvatljiv. Ali nastojali smo da u skladu sa materijalnim i drugim mogućnostima, kroz odgovarajuće organizacione oblike poljoprivredne kooperacije privlačimo individualne poljoprivredne proizvođače i vezujemo ih za društveni sektor, i to pre svega u njihovom interesu. U tome je suština i naše socijalističke kooperacije u poljoprivredi kao oblika socijalističkog preobražaja sela i poljoprivrede. Sada, posle toliko godina uspešne socijalističke izgradnje, seljaci se više ne plaše nekakve prisilne kolektivizacije i tome slično, a to ih još čvršće povezuje sa socijalističkim društvom. Štaviše, u sadašnjoj situaciji oni više traže u pogledu udruživanja svoga rada sa socijalističkim sektorom nego što smo kao društvo sposobni da im omogućimo.

Zemljoradnici su potpuno slobodni u odlučivanju o tome da li će svoj rad organizovati u okviru sopstvenog poljoprivrednog gazdinstva ili će se preko zadruga i sličnih organizacija povezivati, saradivati i uključivati u sistem samoupravnog udruženog rada. Isto tako, zemljoradnik slobodno odlučuje i o oblicima udruživanja svoga rada, zemljišta i sredstava rada i drugih sredstava sa radom i sred-

stvima radnika u samoupravnom udruženom radu. Nitko zemljoradnika ne može prinuditi na udruživanje, ali njemu mora biti jasno da će materijalne posledice svoje odluke sam i snositi. To znači da treba jasno reći da društvo svoja raspoloživa sredstva, kojih nema napretek, neće ulagati u onaj rad u poljoprivredi koji nema nikakve ekonomske perspektive, to jest koji ne znači bar minimalan korak dalje u porastu produktivnosti rada.

Kada je reč o povezivanju ličnog rada zemljoradnika sa samoupravnim udruženim radom neophodno je razjasniti pojam podruštvljavanja u poljoprivredi. Ponekad se ima utisak da se, i posle donošenja Zakona o udruženom radu u nekim raspravama i diskusijama, celom problemu podruštvljavanja daje suviše ideološki karakter, kao da naše društvo želi i kao da je cilj podruštvljavanja što brža likvidacija seljačkog gazdinstva. Zašto bi to bio cilj našeg društva? Mislim da je cilj socijalističkog samoupravnog društva ukidanje eksploatacije tuđeg rada, a ne ukidanje ličnog rada seljaka, sve dok je takav rad moguć, to jest na određen način i objektivno uslovljen samim stepenom razvoja proizvodnih snaga u našem društvu.

Danas naše socijalističko društvo više nije u onoj fazi razvoja za koju bi važila poznata Lenjinova postavka »ko će koga«, niti se može reći da se na seljačkom gazdinstvu u nas, kako je Lenjin za određene uslove govorio, svakodnevno rađa kapitalizam, iako ne tvrdim da nema i takvih tendencija, i to manje kod seljaka nego kod određenih drugih slojeva u našem društvu. Ipak to više ne predstavlja neku ozbiljniju, a pogotovu ne opštu opasnost za naše društvo.

Prvenstveni cilj podruštvljavanja poljoprivrede u nas je da društvo pomogne samom seljaku u meri u kojoj je on spreman sam sebi da pomogne. A to znači da se putem stvaranja uslova za modernu tehnološku opremu rada u poljoprivredi omogući istorijski neizbežan prelazak na industrijalizovanu poljoprivrednu proizvodnju, a, s druge strane, da se individualnom poljoprivrednom proizvođaču omogući da u socijalističkoj kooperaciji sa radnicima u osnovnim organizacijama udruženog rada radi na što produktivniji način, da sa njima udružuje rad i dohodak, da svoj dohodak stiče iz zajednički ostvarenog dohotka i da se tako uključuje u jednostavan proces samoupravnog udruženog rada.

Ustavom i Zakonom o udruženom radu otvorene su široke mogućnosti povezivanja ličnog rada zemljoradnika u sistem samoupravnog udruženog rada. Reč je kako o njihovom kolektivnom udruživanju u zemljoradničke zadruge i druge oblike udruživanja tako i o udruživanju individualnih zemljoradnika u odnosima trajnije međusobne povezanosti ili trajnije poslovne suradnje sa radom radnika i društvenim sredstvima u organizacijama udruženog rada. Istina, ovaj drugi oblik udruživanja nosi u sebi opasnost da veliki broj seljaka ostaje van tog procesa, ali ga načelno ipak u određenim oblastima proizvodnje ne treba isključiti. Stalna i dugoročno i srednjoročno planirana kooperacija zadruga i sličnih organizacija, specijalizacija proizvodnje, udruživanje rada i sredstava, uključivanje u dohodovne odnose socijalističke privrede, zajedničke stručne službe, poslovna saradnja, društvena ulaganja u takvu saradnju itd. — sve su to

oblici i sredstva podružtvljanja individualne poljoprivredne proizvodnje, poboljšavanja životnih uslova seljaka i ostvarivanja njegove ravnopravnosti sa drugim radnim ljudima. Međutim, postepeno se mora ukidati praksa naših poljoprivredno-industrijskih kombinata da za kooperaciju biraju samo pojedine seljake i da odnose sa njima, u stvari, zasnivaju isključivo na privatno-sopstvenički račun, nego da stupaju u kooperaciju sa organizovanim udruženim seljacima, sa tendencijom da to udruživanje bude što totalnije i da se u isto vreme u te odnose što intenzivnije uvode dohodovni odnosi na osnovu udruživanja rada i sredstava.

Takav koncept udruživanja rada u poljoprivredi, koji je Zakonom o udruženom radu dograđen na osnovu stečenih iskustava, nije, u stvari, ništa posebno ni novo u našoj opštoj politici socijalističkog preobražaja sela i poljoprivrede. Samo je na odgovarajući način dopunjena naša stalna orijentacija na tom području. Oslobodili smo se raznih kolebanja i tu orijentaciju prilagodili novim oblicima samoupravnog udruživanja rada. Pri tome, bez obzira o kojem je obliku udruživanja rada u poljoprivredi reč, to udruživanje se mora zasnivati na principima dobrovoljnosti, ravnopravnosti i slobodnom odlučivanju zemljoradnika o tome da li će se udruživati i u kom obliku.

Tu leži i razlog što naše društvo nije prihvatilo princip klasične kolektivizacije kao nužni i sveopšti princip socijalističkog preobražaja sela i poljoprivrede. Doduše, u nas su u tom pogledu bila privremena i kratkotrajna kolebanja u vreme Staljinovog napada na Komunističku partiju Jugoslavije 1948. godine, ali je to kolebanje bilo relativno brzo savladano. Vratili smo se na politiku koju smo proklamovali za vreme i neposredno posle narodnooslobodilačkog rata.

Pre svega, sam seljak nije bio spreman da kolektivizaciju slepo prihvati kao svoju budućnost. Jugoslovenski seljak se već u toku prve polovine XIX veka — negde ranije, negde kasnije — uglavnom oslobodio feudalnih odnosa i »seo na sopstvenu zemlju«. Feudalna svest bila je davno savladana i odnosi u poljoprivredi razvijali su se u skladu sa odnosima u kapitalističkom društvu, i pored određenih ostataka feudalizma. U nove odnose seljak nije bio spreman da ulazi naslepo, prosto pod uticajem propagande, nego na osnovi čiste računice. A ta računica je objektivno pokazivala ne samo seljaku nego i društvu da se udruživanjem motike i lopate ne stvara moderna poljoprivreda, kao što se udruživanjem zanatskih mašina ne stvara moderna industrija. Bio je potreban ceo jedan period da naše društvo stvori sredstva i time materijalne uslove za sve širu primenu moderne tehnologije i tehnike u poljoprivredi, i to pre svega tamo gde je to bilo najlakše i najekonomičnije, to jest u oblasti društvenih gazdinstava. Tek postepeno taj proces mogao se proširivati preko kooperacije i na sve širi krug seljaka. Takav razvoj, odnosno takva moderna tehnologija i tehnika sa svim posledicama za produktivnost rada u poljoprivredi pokazala je i seljaku njegovu budućnost. I zato je danas sve veći broj seljaka spreman da prihvati odnose na koje je još pre petnaest godina gledao sa sumnjom. Štaviše, taj pritisak seljaka za novim odnosima je veći nego što ga može prihvatiti sadašnji stepen razvoja proizvodnih snaga i stanje materijalnih mogućnosti u Jugoslaviji.

Prema tome, pokazalo se da je socijalistički preobražaj sela i poljoprivrede pre svega stvar unapređivanja proizvodnih snaga, tehnologije, tehnike, proizvodnosti rada itd., a ne prosto administrativno udruživanje zemlje. Dakle, dobrovoljnost nije samo stvar demokratizma, nego i jedno od prilično sigurnih merila ekonomske opravdanosti određenih društveno-ekonomskih odnosa u poljoprivredi.

Osnovni društveno-ekonomski ciljevi udruživanja u poljoprivredi, to jest povezivanja ličnog rada zemljoradnika sa udruženim radom su obezbeđivanje uslova radi unapređenja poljoprivredne proizvodnje, organizovanog uključivanja individualnih zemljoradnika u robnu razmenu, stvaranja uslova za obezbeđivanje i unapređivanje zdravstvenog, penzijskog i invalidskog osiguranja i drugih oblika socijalne sigurnosti i njihovih drugih interesa, kao i radi zajedničkog ostvarivanja samoupravnog položaja zemljoradnika u socijalističkim društveno-ekonomskim odnosima.

Danas se gotovo sa sigurnošću može tvrditi da bismo u pogledu razvoja socijalističke kooperacije i uopšte udruživanja u poljoprivredi, kao i u pogledu ostvarivanja pomenutih ciljeva, odmakli znatno dalje da svojevremeno nismo oslabili zemljoradničke zadruge i druge oblike kooperacije organizovanih seljaka sa socijalističkim sektorom. Jer zemljoradnička zadruga ili slična organizacija je, čak i nezavisno od toga koliko je ekonomski slaba, prirodan organizacioni oblik u okviru kojeg, ipak, može bolje i postepeno da se društveno organizuju individualni poljoprivredni proizvođači. Razume se, u zavisnosti od toga koliko se ulaže u samu zadrugu. Znači, problem je u tome kolikim sredstvima raspolažu ne samo seljak nego i društvo da bi mogli razvijati proizvodnu bazu poljoprivredne proizvodnje, ujedinjavati rad i dohodak i podizati produktivnost rada u toj oblasti. Zato, po mome mišljenju, moramo što intenzivnije raditi na razvijanju zemljoradničkih zadruga i sličnih organizacija — kao što su, na primer, osnovne i radne organizacije kooperanata u sastavu poljoprivrednih gazdinstava i krupne trgovine, a i drugi oblici kooperativnog povezivanja sa seljacima.

Ne treba potcjenjivati ni orijentaciju zadruga na to da budu nosilac prodaje proizvoda seljaka, prerađenih ili neprerađenih, kao i snabdevanja seljaka sredstvima za proizvodnju pa i za njegov svakodnevni život, ukoliko je to potrebno. Od nečega treba početi. Zato i ne treba toliko kritikovati činjenicu da mnoge zadruge danas, više ili manje, svoje poslovanje svode na trgovinu, to jest na komercijalno poslovanje. Naime, često se čuju kritike u tom smislu »šta će nam zadruge koje samo prodaju robu, koje su samo trgovinske zadruge«. A, u stvari, je svako zadrugarstvo tako i počelo. Sumnjam da zadruga samo na osnovu sredstava seljaka koja ulažu u zadrugu i može da bude nešto drugo. Za početak je možda i bolje da zadruge budu i trgovinske zadruge, jer će se sutra obezbediti sredstva za ulaganja u njihov razvoj, pa onda one više neće biti samo to.

Po mome mišljenju, zadruge, odnosno slične organizacije mogu da počnu kvalitativno da se menjaju samo ako se u njih ulažu i društvena sredstva koja će omogućiti da se produktivnost rada seljaka podiže na osnovu društvenih sredstava za proizvodnju. Neki

koraci su već učinjeni u tom pravcu. No, ne može se očekivati da će na celom frontu istovremeno i jednako brzo sve ići napred. Negde će taj proces transformisanja zemljoradničkih zaduga ići brže, negde sporije. Još dugo će biti i loših zadruga, ali zbog toga se ne može napuštati osnovna orijentacija. Sada je osnovno pitanje ubrzavanje procesa udruživanja zemljoradnika u onim zadrugama u kojima se u današnjim uslovima i sa sredstvima kojima danas raspolažu i društvo i zemljoradnici može najbrže doći do većih rezultata u porastu produktivnosti rada.

Međutim, veoma je važno na koji način se društvena sredstva ulažu u zadruge. U nas se razvila praksa da se kreditiraju — bilo od strane zadruga, bilo od strane društvenih gazdinstava — pojedini, rekao bih, »odabrani« seljaci koji imaju najviše uslova za razvoj proizvodnje. Načelno ne treba isključiti ni takvu kooperaciju jer je ona dala određene ekonomske efekte tamo gde u sadašnje vreme još ne postoje realni uslovi za intenzivnije udruživanje rada i sredstava, na primer, u brdskim predelima, ali i tu pod uslovom ako je takva politika sastavni deo jedne dugoročne politike.

Međutim, praktično se veoma često događa da ovo drugo uopšte nije prisutno, pa se onda takvom praksom neretko, produbljuju socijalne diferencijacije na selu. Jedan manji broj seljaka na taj način uspeva da postigne određene rezultate u gospodarenju, dok je mnogo puta najveći deo seljaka prepušten sopstvenoj sudbini. To svakako ne može biti naša socijalistička politika na selu, a pogotovo to ne može biti perspektiva socijalističkog preobražaja sela. Zato takva individualna kooperacija može u određenim uslovima postati i izvor veoma ozbiljnih socijalnih i političkih problema na selu. Naravno, time ne želim da kažem da takav način rada — kao prelazni oblik — treba načelno isključiti iz naše politike, utoliko pre što on ponegde postaje jezgro šireg organizovanja socijalističke kooperacije kao i udruživanja rada, zemlje i sredstava. Ipak, mislim da iz pomenutih razloga načelno treba dati prednost kolektivnom organizovanju seljaka u zadrugama ili posebnim organizacijama udruženog rada, s tim da te kolektivne organizacije seljaka onda stupaju u odnose stalne i dugoročne kooperacije sa socijalističkom privredom, to jest sa poljoprivredno-industrijskim kombinatima, prerađivačkom industrijom, trgovinom, ugostiteljstvom itd.

Zatim, mislim da bi pojedinačni krediti trebalo u što većoj meri da budu zamenjeni ili dopunjeni društvenim ulaganjem u razvoj proizvodnih snaga zadruga, odnosno osnovne organizacije kooperanata na bazi principa udruživanja rada i sredstava društva i društveno organizovanih seljaka, sa obostranim rizikom i odgovarajućom raspodelom zajedničkog dohotka. Razume se, takvi su odnosi moćni samo na osnovi unutrašnjih samoupravnih sporazuma seljaka u takvim zadrugama i sličnim organizacijama i nosilaca društvenih sredstava. Principi koji inače treba da važe u dohodovnim odnosima po osnovi udruživanja rada i sredstava, odnosno zajedničkih ulaganja u načelu treba da vladaju i u unutrašnjim odnosima u zadruzi, odnosno osnovnoj organizaciji kooperanata. Naravno, pošto je tu ipak reč o seljaku koji ulaže svoju zemlju i svoja sredstva rada, i ta činjenica treba da bude priznata u sticanju i raspoređivanju dohotka.

Svi odnosi, pa i problemi i sukobi koji nastaju u zemljičarskim zadrugama u suradnji individualnih poljoprivrednih proizvođača i zadruga, najneposrednije su vezani za dohodovne odnose. Po mo- me mišljenju, dohodovne odnose unutar zadruga i u odnosima ko- operacije zemljičara i zadruga treba tako urediti da svaki ze- mljičar i radnik ima uvid u celokupni dohodak zadruga, odnos- no osnovne organizacije kooperanata u kojoj radi i da učestvuje u njegovoj raspodeli prema kriterijumima utvrđenim samoupravnim sporazumom, vodeći, naravno, računa o stalnom jačanju onih za- jedničkih sredstava za proizvodnju koja se kao privatnosvojinska ne isplate, odnosno o izgradnji onih objekata zajedničke prerade koji povezuju takve organizacije za poljoprivredno-industrijske kombinatne i krupnu trgovinu.

Dakako, ni proizvodni, ni ekonomski, ni društveno-ekonomski, ni dohodovni odnosi ne mogu biti svuda takvi, o kojima sam malopre govorio, niti mogu nastajati u kratkim rokovima. Za takav razvoj društvo mora da obezbedi poljoprivredi znatno veća investiciona sredstva nego što ih obezbeđuje danas. Osim toga, i prirodni, so- cijalni i drugi uslovi su veoma različiti. Sasvim je jasno da treba pronalaziti druga — makar i prelazna i privremena — rešenja za dohodovne i društveno-ekonomske odnose i probleme koji se po- javljuju u brdskim i kraškim predelima, kod takozvanih »staračkih domaćinstava«, to jest svuda tamo gde u sadašnjim uslovima mo- derna tehnika i tehnologija ne mogu da budu uspešno primenjene ili gde kod seljaka ne postoji spremnost za takve dohodovne od- nose. U tom pogledu je u nas u poslednje vreme nešto već uči- njeno i treba činiti dalje, ali ipak bez iluzije da se staro može odr- žati na stari način. Drugim rečima, i tu treba težiti da socijalistič- ka privreda — makar i dugoročno gledano — traži računicu i put za kooperaciju sa tim proizvođačima, a iz socijalnih i političkih razloga verovatno će biti potrebne i druge društvene mere da bi se ublažili teški ljudski problemi, koji često nastaju u takvim uslo- vima.

Sadržina dohodovnih odnosa u zemljičarskoj zadruzi mora se za- snivati na opštem načelu da zajednički ostvareni dohodak u za- druzi pripada svima koji su učestvovali u njegovom stvaranju, sraz- mjerno njihovom radnom doprinosu po osnovi tekućeg rada i go- spodarenja minulim radom stvaranju toga dohotka. Ostvarivanje tog načela uslov je da zemljičarske zadruga zaista postanu sa- moupravne organizacije udruženog rada, s tim da se — gde god je to moguće — uključuju u poljoprivredno-industrijske kombinatne ili da se same razvijaju u takve kombinatne. Naime, prava udruže- nih zemljičara po osnovu njihovog slobodnog ličnog rada u ze- mljičarskoj zadruzi treba da se ostvaruju shodno pravima koja imaju radnici u udruženom radu društvenim sredstvima po osnovu svog tekućeg i minulog rada, a u zavisnosti od materijalnih moguć- nosti društva za ostvarivanje takvih prava zemljičara i u skla- du sa zakonom.

Orijentacija našeg društva mora da bude takva da seljak i radnik imaju jednak i ravnopravan položaj, pogotovo što će se postepeno sve više stvarati uslovi za potpuno socijalno i penzijsko osigura- nje zemljičara. A to će biti moguće ako se zemljičarska za- druga bude osposobila da kao i svaka osnovna organizacija udru-

ženog rada plaća iz svog dohotka doprinos za socijalno i penzijsko osiguranje. Jer, u principu moguća su samo dva izvora sredstava za tu svrhu: da zemljoradnici sami plaćaju doprinose ili da to neko drugi za njih plaća. Do sada taj »drugi« nije imao sredstava da bi mogao da plaća doprinos za penzijsko osiguranje zemljoradnika, a produktivnost rada zemljoradnika bila je toliko niska da oni nisu mogli sami za sebe plaćati doprinos. Sada se i u tom pogledu mnogo šta promenilo. Poslednjih godina i produktivnost rada bar dela seljaka je znatno porasla, a postoje uslovi da razvojem kooperacije u narednim godinama još brže raste. A takav proces i takva perspektiva bogatiće i oblike i obim udruživanja rada, sredstava i zemlje.

Mišljenja sam da bi socijalno osiguranje seljaka iz svih tih razloga trebalo organizovati ne individualno, nego preko zadruga, odnosno osnovnih organizacija kooperanata, i to pre svega zato da bi se i tu primenio princip solidarnosti isto tako kao što taj princip vlada u socijalnom osiguranju radnika. Osim toga, to je jedini put ka postepenom opštem osiguranju seljaka, a ne samo onih čije je imovinsko stanje natprosečno.

Ali, upravo zbog toga dohodovni odnosi u zadrugi moraju biti raščišćeni kako bi doprinos socijalnom osiguranju mogao biti u određenoj srazmeri sa ličnim dohotkom. Međutim, neću preterati ako kažem da na udruživanje zemljoradnika u zadruge veoma negativno deluje strahovanje od učešća zemljoradnika u dohotku zadruge, odnosno mišljenje da to učešće u dohotku treba da bude što manje. Zato još uvek postoje snažne tendencije da se odnosi u zadrugi ili u osnovnoj organizaciji kooperanata svedu na kupoprodajne odnose. One spadaju među najveće prepreke povezivanja samostalnog ličnog rada zemljoradnika u sistem samoupravnog udruženog rada, što istovremeno otežava i pripremanje potrebnih uslova za socijalno osiguranje seljaka.

U vezi s tim posebno bih istakao da se zemljoradnicima mora garantovati pravo na rentu za zemljište koje su udružili u zemljoradničku zadrugu. Ako društvo priznaje privatno sopstvenništvo na zemnog razvoja do najkonkretnijih tema koje je trebalo riješiti u svamlju, onda ono mora priznati i pravo na rentu. Doduše, visina rente je drugi problem. Ona, po mome mišljenju, u našim uslovima ne može biti ni fiksna ni stihijski formirana, nego treba da zavisi od veličine zajedničkog dohotka i da bude regulisana samoupravnim sporazumima o udruživanju. Međutim, ako se renta ne bude priznavala, onda će proces udruživanja zemlje neminovno ići mnogo sporije, praćen ozbiljnim političkim problemima. A, nasuprot tome, ako bi visina rente zavisila i od zajedničkih rezultata, od veličine zajedničkog dohotka zadruge, onda bi seljak imao još veći interes za udruživanjem jer bi na taj način postigao veću produktivnost rada, veći dohodak, a time i veću rentu. Takođe, udruženim zemljoradnicima pripada i odgovarajuća naknada za korištenje mehanizacije i drugih sredstava rada koja su udružili u zadrugu ili koja su koristili u svom radu.

Deo dohotka zemljoradničke zadruge koji ostaje po izdvajanju dela dohotka koji pripada udruženim zemljoradnicima i drugim radnicima u zadrugi, odnosno osnovnoj organizaciji kooperanata, po osno-

vama o kojima sam govorio, formira se kao »čist dohodak« zadruge i raspoređuje na lične dohotke, zajedničku potrošnju i kumulaciju, koja se u načelu podružtvluje — kao u drugim organizacijama udruženog rada, s tim što će praksa možda ponekad tražiti i neka izuzetna rešenja.

Drugi osnov učešća zemljoradnika u zajedničkom dohotku zadruge je njegov lični tekući rad. Po tom osnovu, to jest na ime svog uloženog tekućeg rada zemljoradnik dobija najveći deo svog ličnog dohotka, i to u srazmeri sa rezultatom rada. Cilj je, dakle, da zemljoradnik, kao i radnik, dobije dohodak po osnovi tekućeg i po osnovi minulog rada.

U zavisnosti od daljeg povezivanja individualnog sektora poljoprivrede sa socijalističkom privredom i sa razvojem kooperacije, rašće i prosečni lični dohodak u zadruzi, odnosno osnovnoj organizaciji kooperanata, što će omogućiti da se — na osnovi solidarnosti — i socijalno osiguranje seljaka sve više proširuje.

Naravno, ne tvrdim da je to jedini način uređivanja odnosa između zemljoradnika i zadruge, odnosno osnovne organizacije kooperanata. Kao što sam već ranije rekao, sasvim je sigurno da treba posebno tretirati takve probleme kao što su »staračka domaćinstva«, mešovita domaćinstva — mada se mnoga od njih mogu uspešno uključiti u odnose o kojima sam govorio — zemljoradnička gazdinstva u brdskim i sličnim područjima itd. Ali, istakao sam neka pitanja dohodovnih odnosa u zadruzi, odnosno osnovnoj organizaciji kooperanata više kao pravac kretanja i cilj kome treba da težimo, posebno tamo gde za to postoje odgovarajući objektivni, to jest prirodni i subjektivni uslovi, odnosno interesi i spremnost samih seljaka. Jer, to je onaj put razvoja koji omogućava najbrži proces udruživanja rada i sredstava između društvene privrede i seljaka, a time i podružtvljavanja poljoprivrede bez nasilnog mešanja u seljačku svojinu.

Tu saradnju zemljoradnici treba da ostvaruju na osnovu samopopravnog sporazuma o udruživanju sa radnicima organizacije udruženog rada kojim se ujedno regulišu i njihova međusobna prava, obaveze i odgovornosti. Svoja prava u organizaciji udruženog rada udruženi zemljoradnici ostvaruju ravnopravno sa radnicima te organizacije, a to se naročito odnosi na upravljanje zajedničkim poslovima, odlučivanje o ostvarenom dohotku, kao i o učešću u tom dohotku, srazmerno doprinosu koji su dali u ostvarivanju tog dohotka.

Ako postoje objektivne mogućnosti i potrebe, zemljoradnici koji udružuju svoj rad, zemljište, sredstva rada i drugo u odnosima trajnije saradnje sa organizacijama udruženog rada mogu sami ili zajedno sa radnicima tih organizacija organizovati osnovnu organizaciju kooperanata i radne jedinice u sastavu radne organizacije. Radna organizacija je dužna, ako za to postoje uslovi, da pokrene inicijativu za organizovanje osnovne organizacije kooperanata. Osnovna organizacija kooperanata ima u načelu položaj, prava, obaveze i odgovornosti osnovne organizacije udruženog rada. Razume se, ako ne postoje uslovi da se organizuje osnovna organizacija kooperanata, ne treba isključiti da se i dalje primenjuje praksa da

organizacija udruženog rada može zaključivati ugovore o trajnijoj saradnji neposredno sa individualnim zemljoradnicima, mada je to rešenje koje nosi u sebi one opasnosti o kojima sam ranije govorio.

Odluku o organizovanju osnovne organizacije kooperanata donose zemljoradnici sami ili u zajednici sa radnicima u organizaciji udruženog rada sa kojom ostvaruju trajnu saradnju. Međutim, time se ne može ni isključiti niti ograničiti i pravo drugih zemljoradnika da pod jednakim uslovima pristupe toj osnovnoj organizaciji kooperanata, bilo da je reč o zadruzi ili o radnoj ili osnovnoj organizaciji kooperanata u sastavu poljoprivrednih gazdinstava. I u jednom i u drugom slučaju vrata u organizaciju moraju biti otvorena za svakoga koji je spreman da saraduje pod utvrđenim uslovima.

U osnovnoj organizaciji kooperanata udruženi zemljoradnici i radnici organizacije udruženog rada u čijem je ona sastavu odlučuju ravnopravno o obimu i načinu ostvarivanja međusobne saradnje, rezultatima zajedničkog poslovanja i o raspoređivanju dohotka i čistog dohotka ostvarenog takvim zajedničkim poslovanjem.

Edvard Kardelj:

Establishing Links between the Independent Personal Labour of Farmers and the System of Self-managed Associated Labour

Summary

In this paper, which is a chapter from the book *Slobodni udruženi rad (Free Associated Labour)*, Edvard Kardelj explains some essential concepts concerning the socio-economic and socio-political position of private farmers in the Yugoslav community of socialist self-management, and shows the pre-conditions, forms and consequences of establishing links between their personal labour and the system of associated labour.

The fact that private farmers own over 80% of the total amount of cultivable land shows the importance of personal labour in agriculture. A long time will pass before a great percentage of cultivable land is directly included in large-scale socialized agriculture, so the Yugoslav socialist society must undertake all it can to increase the private farmers' work productivity. That can be achieved only if they and the socialist sector of associated labour are linked in a single process of self-managed associated labour. This is the essence of the socialization of agricultural production, without any forcible destruction of peasant property.

All peasants should be included in this process. That is why cooperatives and other forms through which peasants are organized remain irreplaceable factors in the socialist transformation of the village and agriculture. Organizations of associated labour for cooperation

Связь самостоятельного личного труда земледельцев с системой самоуправленческого объединенного труда

Резюме

В настоящей работе — являющейся одним из разделов книги Эдварда Карделя **Свободный и объединенный труд**, автором рассмотрены основные мысли о сущности общественно-экономического и общественно-политического положения частных земледельцев в нашем обществе социалистического самоуправления, о предпосылках, видах и последствиях включения их личного труда в систему объединенного труда.

Факт, что индивидуальные сельскохозяйственные работники располагают с более 80% общих пахотных площадей, говорит о роли и значению личного труда в сельском хозяйстве. Поскольку еще продолжительное время процент пахотных земель не будет непосредственно включен в крупное социалистическое сельское хозяйство, наше социалистическое общество обязано перед сельскохозяйственными производителями принять эффективные меры для производительности их труда. Это осуществимо лишь только путем их интегрирования с социалистическим сектором объединенного труда в единый процесс самоуправленческого объединенного труда. Именно в этом проявляется процесс обобществления сельскохозяйственного производства без притеснительного нарушения крестьянской собственности.

В этот процесс должны быть включены все крестьяне. Поэтому земледельческие кооперативы и другие виды организации крестьян остаются и дальше незаменимым фактором социалистического преобразования деревни и сельского хозяйства. Не меньшее значение имеют и основные и рабочие организации объединенного труда прежде

in farm-factories also have the same importance.

The socio-economic position of private farmers is the starting point for linking their independent personal labour with the system of self-managed associated labour. In the Yugoslav socialist self-managed society farmers and members of their households occupied in agriculture have, on the basis of their personal labour, in principle the same socio-economic position and basically the same rights and obligations regarding their work as do workers in associated labour (who work with socially owned means of production). This is expressed in the Constitution (1974) and the Associated Labour Act (1976).

Farmers are completely free to decide whether to organize their work within the farmwork of the family farm, or to establish links with the system of self-managed associated labour through cooperatives and similar organizations. The farmer also decides freely on the form in which he pools his labour, land, instruments of labour and other resources with the labour and resources of workers employed in self-managed associated labour. The most important object of the socialization of agriculture is for society to help the peasant in the measure to which he is prepared to help himself. This means to create conditions for modern technological equipment and work in agriculture, and thus enable the historical, inevitable transition to industrialized agricultural production. But the private farmer must also be able to work as productively as possible in socialist cooperation with workers in basic organizations of associated labour, to pool his labour and income

всего в отношении сотрудничества в сельскохозяйственно-промышленных комбинатах.

Исходной точкой интегрирования самостоятельного личного труда индивидуальных сельскохозяйственных работников и их включения в систему самоуправленческого объединенного труда является их общественно-экономическое положение. Нашим социалистическим самоуправленческим обществом обеспечены, всем сельскохозяйственным работникам и членам их хозяйства занятым в сельском хозяйстве, на основе их личного труда то же положение и общественно-экономические позиции, права и обязанности как и рабочим в объединенном труде (использующим общественную собственность на средства производства). Такое направление установлено Конституцией (1974 г) и Законом об объединенном труде (1976 г.).

У земледельцев право свободного выбора в принятии решений относительно организации их труда в рамках семейного крестьянского хозяйства или их включения в систему самоуправленческого объединенного труда посредством кооперативов или других соответствующих организаций. Земледелец также свободно решает и определяет виды объединения их труда, земель и средств труда и других средств с трудом и средствами рабочих в самоуправленческом объединенном труде. Основной целью обобществления сельского хозяйства является содействие нашего общества оказываемого крестьянам в той степени в которой они готовы сами себе помочь. Следовательно, при наличии условий необходимых для развития современной технологической оборудованности труда в сельском хозяйстве надо обеспечить исторически неизбежный переход к индустриализированному сельскохозяйственному производству. С другой стороны, следует обеспечить такие условия позволяющие единоличникам повышать их производительность труда при социалистическом сотрудничестве с рабочими в основных организациях

with them, to make his income from the commonly realized income, and thus to be included in a process of self-managed associated labour.

Edvard Kardelj emphasizes that the Yugoslav society must constantly strive to create the same and equal position for the worker and the peasant. ●

объединенного труда, с ними объединять свой труд и доходы и осуществлять доходы в рамках совместно созданного дохода и таким образом включаться в единый процесс самоуправленческого объединенного труда.

Постоянная ориентация нашего общества должна обеспечить полное равенство крестьян и рабочих — подчеркивает Эдвард Кардель. ●